

KONCEPCE PREVENCE A ŘEŠENÍ **ŠIKANY**

příloha plánu práce výchovné poradkyně

Mgr. Věra ŠEBOROVÁ

1.9.2017

CHARAKTERISTIKA ŠIKANOVÁNÍ

1. Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.
2. Škola má povinnost předcházet všem náznakům agresivity a všem způsobům šikanování mezi žáky a svěřenci. Šikanování nesmí být pracovníky školy v jakékoli formě akceptováno. Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky v době vyučování a školních akcí. Škola odpovídá i za škodu způsobenou žákům v době vykonávání přechodného dohledu, tj. při vyučování a v přímé souvislosti s ním. Z tohoto důvodu pedagog musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.
3. Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů vydírání, omezování osobní svobody, útisku, ublížení na zdraví, loupeže, vzbuzení důvodné obavy, poškození cizí věci, znásilnění, kuplířství a pod.
4. Učitel nebo vychovatel, kterému je znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu. V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování či schvalování trestného činu, v krajním případě i podněcování a účastenství na trestném činu.

PROJEVY ŠIKANOVÁNÍ

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu s následky především na psychickém zdraví. Jejich znaky je možno rozdělit podle různých hledisek přibližně do následujících skupin:

- verbální přímé a nepřímé – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií),
- fyzické přímé a nepřímé (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti),
- kombinace verbální a fyzické šikany – smíšená šikana (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování:

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- * Žák je o přestávkách často osamoceny, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- * Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- * O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- * Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- * Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- * Stává se uzavřeným.
- * Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.

- * Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- * Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- * Stále postrádá nějaké své věci.
- * Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- * Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- * Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- * Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
(Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- * Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- * Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- * Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- * Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- * Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- * Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- * Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- * Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- * Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- * Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- * Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- * Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- * Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- * Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- * Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- * Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- * Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným, nebo pohrdavým tónem.
- * Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- * Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- * Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- * Honění, strkání, šfouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- * Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

PREVENCE ŠIKANOVÁNÍ

1. Je nutné, aby se s podstatou, formami a nebezpečnými důsledky šikany jako antisociálního chování jedinců i skupin žáků seznámili všichni žáci i učitelé, měli by vědět, že tyto formy chování nejsou neškodnou legrací a zábavou, měli by být seznámeni zejména s negativními důsledky šikany, a to jak pro její oběti, tak pro její pachatele. Velmi nebezpečné je podceňovat počáteční projevy šikanování.

2. Každý učitel vede důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka a rozvíjí zejména:

- pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka,
- respekt k individualitě každého jedince,
- etické jednání (humanita, tolerance),
- jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

Všichni pedagogičtí pracovníci by měli využívat možností osobní, společenské a morální výchovy v prevenci šikanování a prohlubovat si své znalosti a dovednosti v tomto oboru.

3. Nejlepší prevencí šikany a jiných negativních jevů mezi dětmi je kvalitní klima třídy a školy, jehož dosažení mají pomoci týdenní třídnické hodiny s pestrou činností (např. komunitní kruh, relaxační techniky, hry na zlepšení koncentrace, zábavné aktivity apod.).

4. Další formy prevence šikany:

- jasné stanovení nepřekročitelné meze vzájemného chování mezi žáky – školní řád
- důsledné dodržování dozorů nad žáky
- spolupráce učitelů s výchovným poradcem – evidence žáků s problémy a SVPCH
- harmonizační kurs pro 6. ročník
- mimoškolní aktivity
- sociometrické dotazníky
- přednášky – Maják, Policie ČR
- schránka důvěry
- školní parlament
- zájmové kroužky
- letáky s informacemi a radami na nástěnkách
- atmosféra důvěry

5. Ředitelka školy odpovídá za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a agresivity. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 20 006/2007-51 součástí Minimálního preventivního programu školy. Ve školním řádu jsou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

METODY ŘEŠENÍ ŠIKANOVÁNÍ

1. Odhalení šikany bývá někdy velmi obtížné i pro zkušeného pedagoga. Nejzávažnější negativní roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

2. Pro vyšetřování šikany lze doporučit strategii prováděnou v těchto pěti krocích:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).

4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.
3. Při výbuchu brutálního skupinového násilí vůči oběti, tzv. „školního lynčování“ je nutný následující postup:
 1. Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti.
 2. Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování.
 3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
 4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
 5. Nahlášení policii.
 6. Vlastní vyšetřování.
4. Účastní-li se šikanování většina problémové skupiny, nebo jsou-li normy agresorů skupinou akceptovány, doporučuje se, aby šetření vedl odborník-specialista na problematiku šikanování (z pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, diagnostického ústavu, krizového centra apod.).
5. Překážky a chyby, které se často vyskytují při vyšetřování šikanování:
 1. Od oběti lze těžko získat podrobnější a často i objektivní informace.
 2. Agresori často úporně a vynalézavě lžou, používají falešných svědků a nutí oběti ke lhaní a odvolání výpovědi.
 3. Pro ostatní členy „nemocné skupiny“ (agresori) je příznačný strach vypovídat, chápou to jako „bonzování“.
 4. Někteří rodiče agresorů chrání své děti za každou cenu.
 5. Někteří rodiče oběti se obávají spolupracovat při vyšetřování.
 6. Při některých typech pokročilých šikan pedagogové chrání vůdce agresorů a nevědomě brání vyšetřování.

VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ

1. Pro potrestání agresorů lze užít následující běžná výchovná opatření:
 - Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele.
 - Snížení známky z chování.
 - Převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny.
 - Doporučení rodičům obětí i agresorů návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP.
2. V mimořádných případech se užijí další opatření:
 - Doporučení rodičům na dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
 - Podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
 - Vyrozumění policejního orgánu, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování.
3. Oběti šikanování se doporučuje nabídnout psychotherapeutickou péči PPP nebo jiného poradenského pracoviště.

SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODIČI ŽÁKŮ

Při podezření na šikanování žáka je nezbytná spolupráce vedení školy, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Nelze však předpokládat, že rodiče budou vždy hodnotit situaci objektivně, proto je upozorníme na to, aby si všímali možných příznaků šikany a nabídne jim pomoc. Při jednání s rodiči dbáme na taktický přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Pokud se rodiče setkají s příznaky šikanování, měli by se poradit s třídním učitelem, výchovným poradcem, školním metodikem prevence, ředitelem školy, popř. psychologem, etopedem nebo jiným specialistou.

SPOLUPRÁCE ŠKOLY SE SPECIALIZOVANÝMI INSTITUCEMI

1. Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pediatry, odbornými lékaři, psychiatrickou péčí, se soudci, obhájci a žalobci (také využívání alternativních trestů), s oddělením sociálně-právní ochrany dětí, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou).
2. Při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu, je ředitelka školy povinna oznámit tuto skutečnost Policii ČR.
3. Škola je povinna bez zbytečného odkladu oznámit Odboru sociální péče MML skutečnosti, které ohrožují žáka, nebo že žák spáchal trestný čin, popř. opakovaně páchá přestupky.

ŠIKANA Z PRÁVNÍHO HLEDISKA

1. Právní řešení šikany je problematické. Právní nástroje, jak agresora potrestat a zastavit další šikanu, se mohou lišit podle různých situací, ve kterých se bude oběť šikany nacházet. Prvním místem, kam se obrátit, je sféra školy, neboť právní řád přiznává žákům, resp. jejich zákonným zástupcům významná oprávnění a stanoví povinnost školy zajišťovat preventivní, ale i aktivní následnou ochranu před šikanou. Pokud šikana vyústí v trestní stíhání agresora pro některý trestný čin (např. vydírání, ublížení na zdraví apod.), pak bude mít oběť šikany postavení poškozeného s procesními právy v trestním řízení (např. právo na náhradu škody apod.). Mnohdy však na trestní stíhání nedojde, resp. je zastaveno např. pro nedostatek věku pachatele. Při způsobení materiální škody nebo způsobení morální újmy je možno využít občanskoprávního řízení (žaloba na náhradu škody, žaloba na ochranu osobnosti).
2. Problémem šikany je ta skutečnost, že je prováděna dětmi a na dětech, které nejsou plně duševně vyvinuty, následky mohou negativně ovlivnit další výchovu oběti i agresora. Agresoři nejsou mnohdy pro nedostatek věku trestněprávně či občanskoprávně odpovědní. Lze proti nim uplatnit mnohdy nedostačující výchovná opatření, agresor uniká potrestání a mnohdy v šikanování pokračuje, což u oběti vede k pocitu nespravedlnosti. Někdy je oběť pod pohrůžkou násilí donucována k páchání trestných činů (krádeže, ubližování mladším apod.), čímž se stává nedůvěryhodnou osobou v očích učitelů, ale i policie, kteří oběti nevěří, že delikty spáchala z donucení. Práví agresoři zůstanou neprozrazení a oběť může být ještě více poškozena.
3. Pokud by se pedagogický pracovník dozvěděl o šikaně, která by mohla být trestným činem (např. ublížení na zdraví, krádež apod.), a tuto trestnou činnost by neoznámil na policii, mohl by být stíhán pro trestný čin neoznámení trestného činu (§ 168 tr. zák.), nepřekážení tr. činu (§ 167), nadřizování (§ 166), popř. schvalování tr. činu (§ 165), za určitých okolností účastníkem na tr. činu dle § 10 trestního zákona (např. pedagog by viděl, jak je dítěti

ublížováno, a ponechal by ho bez pomoci mezi šikanujícími žáky). Zanedbání jeho pracovních povinností by bylo možno kvalifikovat i jako porušení pracovní kázně a vyvodit z toho pracovněprávní důsledky (snížení platu, výpověď apod.). Zanedbání dohledu (dozoru) může též zakládat občanskoprávní odpovědnost za škodu způsobenou nezletilými, na které byl povinen dohlížet.

4. Agresorovi je třeba spolehlivě dokázat, že spáchal trestný čin, proto je třeba pro účely případného trestního řízení uschovat všechny věci, které by mohly sloužit jako důkaz - lékařské zprávy, popř. znalecké posudky psychologa, rozbité věci, které byly poškozeny v souvislosti s šikanou, fotografie. Problémem vyšetřování šikany je její skrytá povaha, agresori mají mnohdy dobrou pověst mezi učiteli, šikana nemusí zanechat fyzické stopy, může se však projevit na psychice oběti, což může být vážným problémem při vyšetřování a dokazování šikany. Důkazem je mnohdy pouze výpověď poškozeného - oběti nebo znalecký posudek psychologa, neboť ostatní svědkové často odmítají vypovídat ve strachu z možné persekuce ze strany agresora.

5. Šikanózní jednání agresora může naplnit skutkovou podstatu trestných činů vydírání (§ 235 trestního zákona), omezování osobní svobody (§ 231), útisk (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221), loupež (§ 234), krádež (§ 247), poškození cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204). U majetkových trestných činů je nutné, aby škoda způsobená trestným činem přesáhla částku 5 000 Kč, jinak se jedná o přestupek a čin bude projednán v přestupkovém řízení. Pachatel trestného činu je stíhán v trestním řízení prováděném dle trestního řádu.

PRÁVNÍ RÁMEC

Metodický pokyn MŠMT č.j.: 24 246/2008-6 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení

Zákon č. 40/ 1964 Sb. – občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/ 1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění zákona č. 373/ 2006 Sb.

Zákon č. 140/ 1961 Sb. – trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

Pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení č.j.: 14 269/01-26

Zákon č. 40/ 1964 Sb.

§ 415

Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a na majetku ani k neoprávněnému majetkovému prospěchu na úkor společnosti nebo jednotlivce.

§ 422

(1) Nezletilý nebo ten, kdo je stížen duševní poruchou, odpovídá za škodu způsobenou, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky; společně a nerozdílně s ním odpovídá, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Není-li ten, kdo způsobí škodu, pro nezletilost nebo pro duševní poruchu schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled.

(2) Kdo je povinen vykonávat dohled, zproští se odpovědnosti, jestliže prokáže, že náležitý dohled nezanedbal.

(3) Vykonává-li dohled organizace, její pracovníci dohledem pověřeni sami za škodu takto vzniklou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.

Zákon č. 373/ 2006 Sb.

§ 6

(1) Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti,

a) jejichž rodiče

2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

§ 7

(1) Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče.

(2) Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo na skutečnosti uvedené v § 6 odst. 1 písm. b) až h).

§10

(1) Obecní úřad je povinen

b) působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti,

c) projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte

(4) Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví.

Zákon č. 140/ 1961 Sb

§ 10

(1) Účastníkem na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu je, kdo úmyslně

a) spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor),

b) navedl jiného k spáchání trestného činu (návodce),

c) poskytl jinému pomoc k spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, radou, utvrzováním v předsevzetí, slibem přispět po trestném činu (pomocník).

Pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení č.j.: 14 269/01-26

Čl. 14

(1) Dozor nad žáky je činnost, kterou se vedle výchovného působení sleduje vykonávání náležitého dohledu nad nezletilými, a to v zájmu předcházení škodám na zdraví, majetku, přírodě a životním prostředí. (§ 415, § 422 občanského zákoníku).

KONTAKTY

Společenství proti šikaně www.sikana.org

Občanské sdružení proti šikaně www.sikana.cz

Linka bezpečí a Krizové centrum (nadace Naše dítě) Ústavní 95/91, Praha 8, 181 00
tel. 800 155 155 bezplatně nonstop z celé ČR

Linka důvěry tel. 485 106 461
606 450 044

Středisko výchovné péče pro děti a mládež ČÁP Na Výšinách 451/9, Liberec 5, 460 01
tel. 482 750 807
723 145 169

Dětské psychiatrické oddělení Nemocnice Liberec Školní 340, Liberec 5, 460 01
tel. 485 101 102

Magistrát města Liberce, oddělení kurátorské činnosti tel. 485 244 830
oddělení sociálně právní ochrany dětí tel. 485 244 810
Nám. Dr. E. Beneše 1, Liberec 1, 460 59

Policie České republiky Pastýřská 3, Liberec 1, 460 74
tel. 485 238 111

Obvodní oddělení Policie ČR
Krajinská 487/13, Liberec 1, 460 01
tel.: 485 103 155
485 103 157
974 466 701

Příloha č. 1:

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j. 24 246/2008-6

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tak i při relativně malé intenzitě šikany může u jejích obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu.

Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje v téměř každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je nutné zaměřit na vytváření dobrých vztahů uvnitř třídních kolektivů, zabývat se vztahy v třídních kolektivech ještě před vznikem šikanování. K tomuto je potřeba zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů, v práci s dynamikou skupiny, v podpoře a upevňování zdravých třídních norem dětí, žáků a studentů jako prevenci šikanování.

Na prevenci šikany i při řešení jednotlivých případů by měli spolupracovat pedagogičtí pracovníci podle předem dohodnutých postupů. K tomu je nutné zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky šikanování.

Cílem předkládaného metodického pokynu je upozornit na závažnost šikanování, poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace k prevenci a řešení tohoto specifického problému.

Tento metodický pokyn je určen pro právnické osoby vykonávající činnost škol zřizovaných MŠMT. Podpůrně je doporučován k využití i ostatním školám zapsaným do školského rejstříku a poskytovatelům služeb souvisejících se vzděláváním a výchovou.

Čl. 1

Charakteristika šikanování

(1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kybershikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví obětí.

(2) Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Čl. 2

Projev šikanování

(1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

- Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
- Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
- Smišená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

(2) Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu. Příklady šikanování jsou uvedeny v příloze.

Čl. 3

Odpovědnost školy

(1) Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

(2) Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221-224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197a), poškozování cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) apod.

(3) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§ 165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

Čl. 4

Školy a školská zařízení v prevenci šikanování

(1) Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli). Školy a školská zařízení při efektivní realizaci prevence šikanování usilují o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporují solidaritu a toleranci,
- podporují vědomí sounáležitosti
- posilují a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy

- uplatňují spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

(2) Ředitelé škol a školských zařízení odpovídají za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu *Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* č. j. 20 006/2007-51 součástí Minimálního preventivního programu školy. Ředitelé zejména:

- Zajistí vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Vzdělávání pedagogických pracovníků se řídí § 10 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systémem pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb. Vzdělávání školního metodika prevence ve specializačním studiu se řídí § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb.
- Zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, podle potřeby při přecházení žáků mezi budovami školy, do zařízení školního stravování a do školní družiny. Především v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
- Zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.
- Zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování

(3) Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky a studenty k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka.

Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým vyučovacím předmětem nebo skupinou předmětů. Vztahy a chování pedagogických i nepedagogických pracovníků vůči sobě a vůči žákům, ovlivňují chování žáků.

(4) Ve školním řádu budou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

Čl. 5

Program proti šikanování

(1) Každá škola si vytvoří vlastní Program proti šikanování, pokud ho doposud nemá. Tento program se stane součástí Minimálního preventivního programu.

(2) Na tvorbě a realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace jeho tvorby patří ke standardní činnosti školního metodika prevence. Ten podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědný ředitel školy.

(3) Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou

strukturu programu.

(4) Hlavní součástí programu je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Měly by z něj jednoznačně vyplynout kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení. Konkrétně je nutné rozpracovat dva typy scénářů:

1. První zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování.
2. Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi (viz čl. 9) a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

(5) S krizovým plánem jsou vždy na začátku školního roku prokazatelně seznámeni žáci (přiměřeně jejich věku), studenti a jejich zákonní zástupci.

Čl. 6

Postupy řešení šikanování

(1) Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

(2) Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stádia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování. Jednotlivá stádia jsou blíže popsána v příloze č. 2 Stádia šikanování.

(3) Metody vyšetřování šikanování:

A. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) lze doporučit strategii v těchto pěti krocích:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

B. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

(4) V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách

spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR. Doporučuje se seznámit pedagogické pracovníky s informací MŠMT ČR č.j.: 25 884/2003-24 *Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané.*

(5) V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

(6) Podrobnější informace k článkům 5 a 6 jsou v příloze č. 3 Doporučená literatura.

Čl. 7

Výchovná opatření

(1) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

(2) Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

(4) V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Čl. 8

Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování (viz Čl. 5 odst. 5).

Čl. 9

Spolupráce se specializovanými institucemi

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),
- případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

(3) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Čl. 10

Selhání školy v řešení šikany

(1) V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, je zcela na místě obrátit se na ředitele příslušné školy nebo školského zařízení.

Pokud se však projeví nečinnost i ze strany ředitele, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost podaná písemně, osobně nebo v elektronické podobě se přijímá ve všech pracovištích ČŠI.

Stížnost je možné adresovat příslušnému inspektorátu ČŠI, samozřejmě je možno podat stížnost i na ústředí tzn. na adresu: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5, resp. elektronicky na adresu posta@csicr.cz.

(2) Současně je potřebné v odůvodněných případech zajistit oběti šikanování pomoc psychologa, speciálního pedagoga (etopeda) popřípadě jiného specialisty.

Čl. 11

Závěrečné ustanovení

- Zrušuje se Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 28 275/2000 - 22

- Tento pokyn nabývá účinnosti dnem jeho zveřejnění ve Věstníku MŠMT ČR.

Příloha č. 2:

Stádia šikanování

Motto: **Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.**

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukáka. Třetí stadium už je klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

Michal Kolář

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, sprádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Stadia šikanování podle Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.

Příloha č. 3

Příklady šikanování

1. Případ: Zpověď oběti počátečního stadia šikanování (doslovný přepis)

- nadávaj mi
 - dělaj mi naschvály
 - maj na mne poznámky když přijdu po nemoci
 - rejpať do mne
 - když se učitel rozhoduje koho vyzkoušet tak mu poraděj mne
 - když nejsem ve škole říkaj učitelům, co není pravda
 - když něco provedou, snaží se to svalit na mne
 - když se učitel zeptá jestli někdo má tahák, hned se všichni ozvou, že mám já
 - vo hodině, když písemma, tak zničeho nic se ozve abych neopisoval
 - všichni maj strašnou radost když dostanu špatnou známku
 - když jsem služba, tak všichni udělaj ve třídě nepořádek
 - nepouští mne mezi sebe když si povídají
 - když si řeknu o sešit tak řeknou, že ho nemají dopsanej a pak ho pučej někomu jinýmu
 - ve frontě na oběd mne předbíhají
 - když je ve třídě smrad tak hned řeknou že jsem si prd
 - povyšujou se nade mne
 - Nic mi nepučej
 - když něco udělám, hned to všem řeknou
 - plivnou mi na židli a na všechny ostatní, abych si nemohl najít jinou
 - na výtvarce si ode mne vezmou štětec a nic mi neřeknou a maj z toho strašnou srandu, když ho hledám
 - když v matice někdo počítá na tabuli, tak mu raděj a řeknou mu i výsledky. Ale mně ne.
- Když už mi poraděj, tak špatně
- někdy mi tašku zamknou do skříně a říkaj že od ní nemaj klíč
 - když se učitel zeptá kdo chybí tak místo mého jména řeknou nějakou nadávkou

2. Případ: „Premiantka třídy“ – za určitých okolností se může stát obětí šikany kterékoliv dítě.

Půvabná třináctiletá dívka, premiantka třídy závodně hrající tenis, se stala terčem kritiky a nemilosti skupiny spolužáků. Nedokázala se zapojit do společné zábavy, snad působila poněkud křečovitě a byla příliš orientována na výkon. To však neopravňovalo zdatného a oblíbeného chlapce, aby jí dlouhodobě fyzicky ubližoval. Jelikož ale ona byla zdatná a odvážná dívka, pokoušela se mu někdy postavit a vrátit mu způsobené příkoří, ovšem proti jeho brutalitě neměla šanci. Schytila od něj tvrdé rány a kopance. Nikdo se jí nezastal. Po takovém střetu často plakala. Rodiče a učitelé se nikdy o jejím trápení nedověděli. Obětí agresivity tohoto „gentlemana“ se krátkodobě staly dvě další dívky s výborným prospěchem. Po příchodu nového žáka, který byl jednoznačně nejsilnější a přitom povahově mírný a jemný, násilí zmíněného chlapce ustalo.

Je zajímavé, že dívka, která se mi s tímto příběhem svěřila a kvůli níž jsem navázal spolupráci s mimořádně obětavou výchovnou poradkyní, si po delší době téměř na nic nevzpomněla. Její bolestivé vzpomínky byly vytěsňeny mimo vědomou oblast.

Příloha č. 4:

Informačního leták pro žáky ZŠ

Nepřehlédni, trápíš-li se kvůli šikaně.

Pomohu ti!

Jmenuji se **Věra ŠEBOROVÁ** a jsem výchovná poradkyně

Najdeš mě v kabinetě matematiky

Návštěvní hodiny mám ve středu 12.30 - 13.30, ale můžu s Tebou mluvit i jindy

Vím, že je to moc těžké. Cítíš se sám, je ti smutno, máš strach a nevíš, co máš dělat. Přečti si proto následující řádky.

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližují druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí.

Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nešíkali si tě.

Proč jsi šikanován?

Není to proto, že jsi špatný, nebo proto, že si to nějak zasloužíš. Chyba není v tobě, ale ve špatných vztazích mezi některými žáky vaší třídy nebo školy. Převládá v nich bezohlednost a násilí. Pamatuji si, že nikdo ti nemá právo ubližovat!

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: "Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší." Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

* Obrat' se na mne jako na výchovného poradce. Mohu ti skutečně pomoci, budu ti věřit a neprozradím tě.

* Svěř se svým rodičům.

* V případě, že nenajdeš odvalu říct to mně ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 0800155555. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, kdo se takto trápí.

Příloha č. 5:

Seznam doporučené literatury z oblasti agresivity a šikanování:

- Kolář, M.: Skrytý svět šikanování ve školách, Portál, Praha 1997, 2000
- Říčan, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi, Portál, Praha 1995
- Parry, J., Carington, G.: Čelíme šikanování - sborník metod. Metodický materiál IPPP, Praha 1997
- Fontana, D.: Psychologie ve školní praxi, Portál, Praha 1997
- Kolář, M.: Bolest šikanování. Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách, Portál, Praha 2001, 2005
- Časopisy: Kolář, M.: Omyly kolem šikanování, Moderní vyučování, č. 9/1997
- Fojtíková, Z.: Cesta k nápravě, Rodina a škola č. 6-7/2000
- Fojtíková, Z.: Nebezpečná epidemie. Cyklus o šikaně s dr. Kolářem. Rodina a škola č. 3,4,5,6-7,8-9,10,11,12/2000
- Kolář, M.: Poplachový plán při výbuchu brutální šikany. Školní "lynčování" vyvolává zatím jen bezmoc. Bezpečnostní teorie a praxe, in Sborník Policejní akademie ČR, č. 1/2000
- Kolář, M.: Soudce Lynch na českých školách ? Vyšetřování a léčba specifických typů šikan. in Sborník "Prevence šikanování ve školách", Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha 1998
- Kolář, M.: Školní násilí a šikanování, Ostrava: CIT, Ostravská univerzita 2005
- Kolář, M.: Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PF UP 30.3., 2004
- Kolář, M.: Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních, Praha: MŠMT ČR, 2003

Příloha č. 6:

Nepodepisuj se, pouze zakroužkuj, jestli jsi chlapec – nebo dívka.

Dotazník šikanování – forma pro žáky

Co je šikanování? Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nedokážeš bránit, dělá co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, bere nebo schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nešíkali si tě.

Zakroužkuj nebo podtrhni odpověď, která je pravdivá:

1. Myslíš, že je vaše třída dobrý kolektiv? ano - ne
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda? ano - ne
3. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení?
samé jedničky nebo několik dvojek - několik trojek - několik čtyřek - jedna nebo víc pětěk
4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party? ano - ne
5. Jakou známku jsi dostal na posledním vysvědčení z chování?
jedničku - dvojku - trojku
6. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému kamarádovi nebo spolužákovi? ano - ne
7. Ubližoval nebo ubližuje někdo ze třídy tobě? ano - ne
8. Ubližuje ti někdo z jiné třídy ve škole? ano - ne
9. Ubližuje ti někdo z jiné školy? ano - ne

Pokud ti nikdo neubližuje, čti přesto dál a vyplň alespoň ty otázky, na které znáš odpověď.

10. Jak ti ubližují? (můžeš označit víc možností)
posmívají se mi – pomlouvají mě – nešíkají si mě – nadávají mi – provokují mě –
bijí mě – vyhrožují mi – berou mi svačinu – shazují mi věci z lavice – chtějí po mě
peníze - jinak:
11. Zamysli se a napiš, jak často je ti ubližováno:
téměř každý den – téměř každý týden – asi jednou za měsíc
12. Kde ti ubližují? (můžeš označit víc možností)
ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – v družině –
cestou do školy nebo ze školy – v tělocvičně – na hřišti –
jinde:.....
13. Kdo ti ubližuje? chlapec - dívka - více chlapců - více dívek
14. Kolik je těch, kteří ti ubližují? jeden – dva – tři – víc než tři

15. Řekl(a) jsi o tom někomu? ano - ne
16. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)? ano - ne
17. Požádal(a) bys o pomoc některého učitele? ano - ne
18. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval? ano - ne
19. Řekla(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům? ano - ne
20. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce pomohl a jak?.....
.....
.....
21. Jsi sám (sama) komu ve třídě nebo ve škole ubližují? ano - ne
22. To, že ti někdo ubližuje, není správné a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš právě ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, je vede k tomu, aby ti ubližovali?.....
.....
.....
23. Zkusil(a) jsi se bránit? ano - ne
24. Jak si myslíš, že by měl být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému?.....
.....
.....
25. Kdybys měl(a) poradit někomu, komu druzí ubližují, co bys mu poradila?.....
.....
.....

Příloha č. 7: Nepodepisuj se, pouze zakroužkuj, jestli jsi chlapec – nebo dívka.

Pohled na spolužáky

Zkus se podívat na své spolužáky ve třídě a odpověz

(jména se můžou opakovat, jmenuj nejvíc 3):

1. Líbí se ti ve vaší třídě? ano - ne
2. Kdo je přátelský a kamarádský?.....
3. Kdo ubližuje slabším?.....
4. Kdo se zastává slabších?.....
5. Kdo zastrašuje a ponižuje spolužáky?.....
6. Kdo ze spolužáků se umí nejlépe prát?.....
7. Kdo používá násilí proti druhým?.....
8. Koho považuješ za nejchytřejšího?.....
9. Kdo zesměšňuje spolužáky?.....
10. Komu to myslí a má dobré nápady?.....
11. Kdo nejvíc pošťuchuje?.....
12. S kým je největší legrace?.....
13. Kdo se nejvíc pere?.....
14. Kdo je odvážný a nebojí se?.....
15. Kdo se stává terčem různých vtipů a legrací?.....
16. Kdo nejvíc žaluje?.....
17. Kdo má strach z nějakého spolužáka?.....
18. Koho mají rádi učitelé?.....
19. Koho ostatní přehlížejí a odmítají?.....
20. Kdo se nejslušněji chová k učitelům?.....
21. Koho fyzicky napadají a on se neumí se bránit?.....
22. Koho bys chtěl za předsedu třídy a proč?.....